

ЩОДО ПИТАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС У НАУКОВО-ТЕХНІЧНІЙ ТА ІННОВАЦІЙНІЙ СФЕРІ В УКРАЇНІ

Останнім часом все більше уваги в Україні приділяється аналізу законодавства ЄС у науково-технічній та інноваційній сферах, інноваційній політиці ЄС, вивченню досвіду організації наукової та інноваційної діяльності у країнах європейської спільноти, а також впливу законодавства ЄС на розвиток національного права у державах-членах. Для України це зумовлено, потребою її подальшої інтеграції в єдиний європейський науковий простір і, відповідно, необхідністю пошуку оптимальних шляхів та механізмів співпраці з ЄС у сфері науки та інноваційних технологій, доцільністю використання досвіду країн-членів ЄС у формуванні й впровадженні стратегії розвитку науки для розробки й оптимізації політики нашої держави у цій сфері, а також необхідністю врахування можливих ризиків та загроз для національних інтересів України, які можуть виникнути через незбалансованість взаємодії України з ЄС у зазначених сферах (відтік вітчизняних наукових кадрів, переорієнтація творчого пошуку наукових колективів та окремих дослідників у не вигідному для України руслі тощо). Тільки чітко усвідомивши особливості сучасної політики ЄС у науково-технічній та інноваційній сферах, їх стратегічні цілі, завдання й механізми реалізації, Україна зможе на паритетних умовах співпрацювати з Європейським співтовариством, орієнтуючись на

власні національні інтереси в сфері науково-технічного прогресу, адекватно реагувати на виклики часу.

Науково-технічна політика ЄС реалізується в рамках діяльності Європейської Комісії, яка проводить політику вирівнювання рівнів технологічного і наукового розвитку кожної з країн співтовариства, а також заохочує брати участь у науково-технічних програмах Європейської комісії. Результати проведених досліджень і запропонованих інновацій стають надбанням всіх членів ЄС в однаковій мірі, незалежно від участі країни у фінансуванні здійснюваних проектів. Основним механізмом реалізації політики ЄС у сфері науково-технічного розвитку є розробка і реалізація середньострокових рамкових програм.

У березні 2010 року була схвалена європейська стратегія економічного розвитку на 10 років – «Європа-2020: стратегія розумного, сталого та всеосяжного зростання». У повідомленні, яке закріплювало зазначену стратегію, було зазначено, п'ять основних задач для досягнення поставленої мети, а саме: підвищення трудової зайнятості населення та інновацій, покращення якості освіти, соціальна інтеграція і рішення проблем, пов'язаних із зміною клімату, а також з нестачею енергетичних та інших ресурсів. Також було висунене сім головних ініціатив, серед яких основними у науково-технічній сфері було стимулювання досліджень у сфері інформаційно-комунікаційних технологій та створення Інноваційного союзу.

У 2014 році для виконання завдань програми «Європа-2020» прийшла програма з наукових досліджень і інновацій «Горизонт 2020», яка була призначена акумулювати все фінансування досліджень та інновацій в ЄС. Бюджет програми на 2014–2020 рр. був визначений у розмірі близько 80 млрд. євро, до цього ж на сьогодні програма додатково залучує до фінансування кошти приватних інвесторів.

Програма визначила три основних пріоритетних напрямки: передова наука, індустриальне лідерство, соціальні виклики. Перший пріоритет – «Передова наука» націлений на підвищення рівня наукових досліджень в ЄС, забезпечення конкурентоспроможності європейської науки, генерування передових знань для зміцнення позицій Євросоюзу серед провідних наукових держав світу. Завданнями цього пріоритету є: проведення фундаментальних наукових досліджень по лінії Європейської дослідницької ради; підтримка розвитку технологій, ноу-хау і технологій майбутнього; вдосконалення кадрового потенціалу, шляхом надання

дослідникам можливостей для навчання та розвитку кар'єри; надання доступу до дослідницьких інфраструктур.

Другий пріоритет – «Індустріальне лідерство» покликаний сприяти перетворенню Європи в регіон притягнення інвестицій в області науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт (НДДКР), а також залученню інвестицій в ключові промислові технології, зростанню і виведенню на світові ринки європейських компаній, підтримці бізнесу, включаючи малі і середні підприємства та інновації. Цілями пріоритету «Індустріальне лідерство» є: досягнення лідерства в галузі промислових технологій в сфері інформаційно-комунікаційних технологій, нанотехнологій, нових матеріалів, біотехнологій і космосу; підтримка інноваційних малих і середніх компаній; полегшення доступу до управління фінансовими ризиками.

Третій пріоритет, якому приділено найбільшу увагу у програмі – «Вирішення соціальних проблем» націлений на вирішення основних соціальних проблем. Фінансування сфокусовано на наступних напрямках: охорона здоров'я, демографічні зміни і добробут; безпека продуктів харчування, сільське господарство, морські дослідження та біоекономіка; екологічно безпечний транспорт; зміна клімату і раціональне використання ресурсів; створення інклюзивного та безпечного суспільства.

Як і в попередніх рамкових програмах, ключовим та пріоритетним елементом програми «Горизонт 2020» залишається міжнародне співробітництво. Ціль такої міжнародної співпраці полягає у посиленні переваг та привабливості ЄС для наукових досліджень, спільній роботі над глобальними проблемами та підтримці зовнішньої політики ЄС.

В сучасних умовах зазначене співробітництво є характерним для всіх основних тенденцій, властивих розвитку європейських країн. Цілями європейського наукового співробітництва є також забезпечення доступу до міжнародного фонду знань і вирішення проблем, які через їх загальну для деякої групи країн чи навіть для усього світу значущість, мають потребу в міжнародній координації.

Україна у 2015 році приєдналася до програми з досліджень та інновацій ЄС «Горизонт 2020», шляхом підписання відповідної угоди між Україною та ЄС про асоційовану участь України у зазначеній програмі та подальшої її ратифікації Верховною Радою України. Зазначена угода передбачає можливість виходу України на рівень партнерства з ЄС у сфері науки та технологій, збільшення кількості учасників проєктів та роз-

мірів фінансування наукових досліджень за рахунок ЄС на рівних умовах з установами країн-членів ЄС, що дозволяє значно підвищити рівень залучення українських науковців, університетів, науково-дослідних організацій і установ до спільних європейських наукових досліджень, а також створює основу для структурних реформ у науково-інноваційній сфері України й розвитку економіки в цілому.

Водночас, асоційований статус дає можливість Україні стати повноправним членом Європейського наукового простору і мати користь від однакових прав, обов'язків та умов для діяльності з країнами-членами ЄС.

Україна вже не вперше приєднується до програм ЄС у сфері науки, однак раніше вона могла брати в них участь тільки в статусі третьої країни. Головною перевагою асоційованого членства є можливість впливати на тематику конкурсів, на які приймаються грантові заявки. Українські експерти тепер можуть брати участь у роботі дорадчих груп і програмних комітетів Єврокомісії – пропонувати європейським колегам тематику майбутніх конкурсів «Горизонту» і впливати на те, під яку тематику досліджень будуть формуватися бюджети програми. До того ж, більше можливостей пошуку закордонних партнерів. Щоб подавати заявки на конкурси «Горизонту-2020», університетам та науково-дослідним установам необхідно формувати консорціуми з щонайменше трьох юридичних осіб із різних країн. Українським ученим буде легше знаходити партнерів: вони зможуть входити до консорціумів як одна з трьох обов'язкових (а не «додаткових») сторін. До того ж фінансування всередині консорціуму все ж таки залежить від статусу партнера: на відміну від третіх країн, які отримують кошти за залишковим принципом, обов'язкові партнери фінансуються на рівні європейських.

Інтеграція української наукової спільноти до всіх дій Рамкової програми ЄС з досліджень та інновацій «Горизонт 2020» покликана сприяти більшій спеціалізації у відповідності до науково-технічного сектору ЄС, а також прогресивній перебудові системи здійснення досліджень в Україні з урахуванням європейських особливостей, що носять переважно цивільний характер, базуючись на принципах рівного співробітництва, з акцентом на конкурентоспроможність і сталий розвиток, з огляду на такі глобальні виклики як, наприклад, зміна клімату та охорона здоров'я.

Можна констатувати, що сучасна правова політика ЄС у сфері науки та інноваційної діяльності зумовлюється загальносвітовими тенденціями

розвитку науки й інноваційних технологій та є в цілому конструктивною і перспективною, й сприяє формуванню та розвитку суспільства знань як вищої фази інформаційного суспільства.

*Гончаренко Олена Андріївна – к.ю.н., доцент кафедри державного будівництва
Національного юридичного університету ім. Ярослава Мудрого*